

Христа. Ісусу Христос – звичайна людина, що народилася природним шляхом, як і всі люди, але наділена високим, надзвичайним розумом. За його вченням, під іменем Христа був розп'ятий той самий Бог, що стояв з Авраамом біля Содому. Об'єднавши всі ознаки іудейського і християнського богів у єдиному Єгови, М. Ільїн переслідував мету примирити обидва релігійні напрямки [10, с. 81]. Християнське вчення про Бога як про Духа він заперечив і проголосив, що Бог також є людиною.

Популярність вчення зумовили внутрішні приписи секти, які полягали в повній підтримці й допомозі її представникам, одруженні лише з членами секти, культ хранителів світла. Будучи послідовниками антиринітаризму, єгови́сти-ільїнці не визнавали православних таїнств, не шанували ікон, хрестів, мощів, святкували іудейські свята.

Таким чином, еволюція віросповідних основ антиринітаризму в Україні у середовищі раціоналістично-еретичних течій була зумовлена впливом, з одного боку, Ренесансу і Реформації, з іншого стала наслідком кризових явищ у тогочасному суспільстві й церковному житті. Якщо еретичні течії на зламі XVI–XVII ст. під впливом ідей раціоналізму зумовили оформлення антиринітаризму і соцініанства, то в XIX ст. подібний шлях пройшло духовне християнство. Однак за христологічною доктриною, есхатологічними очікуваннями, тлумаченням Біблії, соціальною практикою і соціальним складом кожна течія виділилася у цілком самостійне релігійне утворення.

Список використаних джерел

1. Клибанов А. Из мира религиозного сектанства. Встречи. Беседы. Наблюдения / А. И. Клибанов. – М.: Политиздат, 1974. – 255 с.
2. Новицкий О. Духоборцы. Их история и вероучение / О. Новицкий. – К.: Универ. Тип., 1882. – 282 с.
3. Історія релігії в Україні: Навчальна Академія наук України, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди. – К.: Знання, 1999. – 735 с.
4. Никольский Н. История русской церкви: научное издание / Н. М. Никольский. – 3–е изд. – М.: Политиздат, 1985. – 448 с.
5. Ливанов Ф. Молокане и духоборцы в Украине и Новоросии (XVIII в.) / Ф. Ливанов // Вестник Европы. – СПб., 1868. – Т.5. – Кн.10. – С.674–701.
6. Бонч–Бруевич В. Животная книга духоборцев // Материалы к истории и изучению русского сектанства и раскола. – СПб.: Тип Б. М. Вольфа, 1909. – Вып.2. – 327 с.
7. Высоцкий Н. Материалы из истории духоборческой секты / Н. Г. Высоцкий. – [Сергиев Посад]: Тип. И. И. Иванова, 1914. – 56 с.
8. Клибанов А. Религиозное сектанство в прошлом и настоящем: Этапы истории. Идеологические, социальные и экономические аспекты. Кризисные явления: научное издание / А. И. Клибанов; Академия Наук СССР. – М.: Наука, 1973. – 256 с.
9. Шугаєва Л. Православне сектанство в Україні: особливості трансформації: Монографія / Людмила Михайлівна Шугаєва. – Рівне, 2007. – 320 с.
10. Шугаєва Л. Православне сектанство: єгови́сти-ільїнці, мальованці / Л. Шугаєва // Київська старовина: Науковий історико-філологічний журнал. – 2007. – №3. – С.79–94.

References

1. Klibanov A. Iz mira religioznogo sektantstva. Vstrechi. Besedy. Nablyudeniya / A. I. Klibanov. – M.: Politizdat, 1974. – 255 s.
2. Novytskyj O. Duhobortsy. Ikh istoriya i veroucheniye / O. Novytskyj. – K.: Univer. Typ., 1882. – 282 s.
3. Istoriya religiyi v Ukraini: Navchal'na Akademiya nauk Ukrainy, Instytut filozofiyi imeni G. S. Skovorody. – K.: Znann'a, 1999. – 735 s.
4. Nikol'skij N. Istoriya russkoj tserkvi: nauchnoye izdaniye / N. M. Nikol'skij. – 3–ye izd. – M.: Politizdat, 1985. – 448 s.
5. Livanov F. Molokane i dukhobortsy v Ukraine i Novorossii (XVIII v.) / F. Livanov // Vestnik Yevropy. – SPb., 1868. – T.5. – Kn.10. – S.674–701.

6. Bonch–Bruyevich V. Zhivitnaya kniga dukhobortsev // Materialy k istorii i izucheniyu russkogo sektantstva i raskola. – SPb.: Tip. B. M. Vol'fa, 1909. – Vyp.2. – 327 s.

7. Vytotskij N. Materialy iz istorii dukhoborcheskoj sekty / N. G. Bysotskij. – [Sergiyev Posad]: Tip. I. I. Ivanova, 1914. – 56 s.

8. Klibanov A. Religioznoye sektantstvo v proshlom i nastoyashchem: Etapy istorii. Ideologicheskiye, sotsial'nyye i ekonomicheskiye aspekty. Krizisnyye yavleniya: nauchnoye izdaniye / A. I. Klibanov; Akademiya Nauk SSSR. – M.: Nauka, 1973. – 256 s.

9. Shugayeva L. Pravislavne sektantstvo v Ukraini: osoblyvosti transformatsiyi: Monografiya / Lyudmyla Mykhajlivna Shugayeva. – Rivne, 2007. – 320 s.

10. Shugayeva L. Pravislavne sektantstvo: yegovisty-il'jintsi, mal'ovantsi / L. Shugayeva // Kyivys'ka starovyna: Naukovyy istoryko-fililighnyy zhurnal. – 2007. – №3. – S.79–94.

Sokolovsky O. L., Candidate of Philosophical Sciences, Senior Lecturer, Department of Philosophy, Zhitomir Ivan Franko State University (Ukraine, Zhitomir), osokol_83@ukr.net

Transformation features of religious association spiritual Christians in Ukraine

We study the genesis of the rationalist currents of spiritual Christians in Ukraine, the sources of his doctrine and forms of ideological transformation. We analyzes of its key doctrinally-institutional models and features cross-cultural interactions. Analyzes the ideological and conceptual features of Faith organization and its impact on society. Established that the feature of this movement was the critique of traditional Christian faith and denial of the fundamental tenets of orthodox church. It is proved that for the Christological doctrine eschatological expectation, interpretation of the Bible, social practice and social composition of each stream separated in a fully independent religious education.

Keywords: antytrinitary, doukhobors, molokans, Christology, eschatology, chiliasm, reformation.

Соколовский О. Л., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, Житомирский государственный университет им. Ивана Франко (Украина, Житомир), osokol_83@ukr.net

Особенности трансформации религиозного объединения духовных христиан в Украине

Исследуется генезис рационалистических течений духовных христиан в Украине, источники его вероучения и формы идеологической трансформации. Проведен анализ его основных доктринально-институционных моделей и особенностей межкультурных взаимодействий. Анализируются идейно-концептуальные особенности вероучения организации и ее воздействие на общество. Установлено, что особенностью данного движения была критика традиционного христианского вероучения и отрицание основных догматов ортодоксальной Церкви. Доказано, что за христологической доктриной, эсхатологическими ожиданиями, толкованиями Библии, социальной практикой и социальным составом каждое течение отделилось в совершенно самостоятельное религиозное образование.

Ключевые слова: антиринитаризм, духоборцы, молокане, христология, эсхатология, хилизм, реформация.

УДК 266.1

Соловий Р. П., кандидат історичних наук, докторант богослов'я в Evangelische Theologische Facultet (Leuven, Belgium), декан магістратури Львівської богословської семінарії Церкви християн віри євангельської (Україна, Львів), romansoloviy@e-aaa.info

КОНЦЕПЦІЯ «МІСІОНЕРСЬКОЇ ЦЕРКВИ» У СУЧАСНИЙ ПРОТЕСТАНТСЬКІЙ ЕКЛЕЗИОЛОГІЇ

Досліджується євангелістська еклезиологічна концепція «місіонерської церкви», основні положення якої розробив Л. Ньюбіґін, у контексті культурного вислику постмодерну. Аналізується християнська місія як фундаментальна причина існування церкви, яка осмислюється як місіонерська, орієнтована на зовнішній світ спільнота. Розглянуто місіологічні праці Е. Стетзера, Дж. Хансберґера, А. Хірша та М. Фроста, Б. Волша і С. Кісмаат у розвитку теології Виникаючої церкви.

Ключові слова: «місіонерська церква», християнська місія, сучасна еклезиологія, Виникаюча церква, постмодернізм.

Сучасний вплив постмодернізму на культуру в цілому важко оцінити. Однак переважає думка, що постмодерн дедалі більше визначає культурний простір сьогодення.

Яким чином євангельське богослов'я повинне взаємодіяти з цією культурною ситуацією? Серед євангельських християн часто лунають попередження про небезпеку постмодерну з його релятивізмом. На це застереження необхідно звернути серйозну увагу, однак це не означає, що євангельське богослов'я може просто проігнорувати постмодерн. Так чи інакше євангельському богослов'ю доведеться взаємодіяти з плюралістичною ситуацією постмодерну, зокрема в осмисленні місіонерської ролі церкви.

Метою цієї статті є дослідження концепції «місіонерської церкви» у контексті сучасної євангелістської еклезіології.

Ні в українському релігієзнавстві, ні у вітчизняному богослов'ї ця науково-практична проблема не розв'язувалася, тому її розкриття важливе для розуміння останніх тенденцій протестантської філософсько-богословської думки.

Одним із найбільш важливих факторів утворення постмодерністських церков стала концепція «місіонерської церкви», основні положення якої розробили Л. Ньюбігін і Д. Бош¹. Основна ідея концепції полягає в тому, що християнська місія розглядається не як один із багатьох видів діяльності церкви, а як фундаментальна причина її існування, сама ж церква тлумачиться насамперед як місіонерська, орієнтована на зовнішній світ спільнота. Ю. Мольгман підкреслює, що богослови, які розвивають місіонерський підхід до церкви, вносять суттєві корективи в еклезіологію: «ми повинні навчитися у них не того, що церква «має» місію, а навпаки – того, що місія Христа створює Його церкву. Місія не походить від церкви; саме з місією і в світлі місії церква повинна бути зрозуміла. Проповідь євангелія не просто служить для навчання християн і зміцнення їхньої віри; вона завжди служить для закликів невірних <...> Місія охоплює всі види діяльності, які служать для звільнення людини від рабства в присутності Богопокинутості» [10, р. 10].

Поява нової концепції була, передусім, викликана суттєвими змінами у релігійності суспільств Північної Америки та Європи, які у другій половині ХХ ст. поступово переходили до постхристиянської, неопоганської, плюралістичної стадії. Ця обставина і зумовила необхідність переосмислення того, що означає бути церквою Ісуса Христа в сучасному світі. Найбільший внесок у створення концепції здійснив британський місіолог Л. Ньюбігін. Серед основних тем його роздумів – природа Церкви у зв'язку з її єдністю і місією, місіологічне осмислення Трійці, євангеліє й інші релігії, зміст контекстуалізації, навернення, плюралізм, християнське свідчення в культурі, яка відкидає християнство. Світогляд і богословський дискурс Л. Ньюбігіна значною мірою сформувався у контексті його місіонерського досвіду. Прибувши до Індії в 1936 р., він негайно взявся до вивчення складної тамільської мови та поглиблення свого розуміння культури і релігії Індії. Він брав участь у вивченні текстів Упанішад і Євангелія від Івана на їхніх оригінальних мовах. Інтелектуальна відвага дозволяла йому впродовж усього життя вступати в діалог із різними точками зору, незалежно від того, чи він вважав їх прийнятними для себе особисто. Під час багатолітньої

місіонерської праці в Індії Л. Ньюбігін розвинув здатність переосмислювати існуючі підходи, іноді випереджаючи свій час. В Індії він зіткнувся з потужним світоглядом індуїзму, інтелектуальна складність якого перевершувала традиційне європейське світорозуміння. Для того, щоб успішно проповідувати тамільською мовою, йому довелося по-новому осмислити християнські доктрини і виразити їх мовою індуїстської думки, для людей індуїстського світогляду й способу мислення. Під час місіонерського служіння він навчився читати культури з метою їх перетворення в образ Христа.

Погляди Л. Ньюбігіна на місце і роль церкви у контексті західної культури формувалися також під впливом конференції Міжнародної місіонерської ради у 1950–1970-х рр. Однією з найбільш вагомих стала конференція у Віллінгені (Німеччина) у 1952 р. Конференція дійшла висновку, що церква не може розглядатися ні як вихідний пункт, ні як мета місіонерства: «Божа рятівна робота важливіша як від церкви, так і від місіонерства. Ми не можемо ні місіонерство підпорядкувати церкві, ні церкву місіонерству; і те, й інше слід розглядати в рамках *Missio Dei* (Божої місії), що стала тепер всеохоплюючим поняттям» [1, с. 405]. Саме на цій конференції вперше з'явилася ідея *Missio Dei* (не сам термін). У ході обговорення парадигми, яке розпочалося у Віллінгені, «місіонерство було показано як таке, що впливає із самої природи Бога. Воно було представлене в рамках доктрини про Трійцю, а не еклезіології або сотеріології. Класична доктрина *Missio Dei* про Бога–Отця, що посилає Сина, і про Бога–Отця і Сина, що посилають Духа, була доповнена ще одним положенням: Отець, Син і Святий Дух посилають церкву в світ» [ibid., с. 427].

Тринітарне обґрунтування богослов'я місії було поглиблено розроблене К. Хартенштайном і Й. Блау, проте Л. Ньюбігін надав цьому обґрунтуванню особливу артикуляцію [див.: 2]. Вихідним пунктом його розуміння місії є робота Трьох Богів у покликанні й посиланні церкви у світ для того, щоб повною мірою брати участь у Божій місії. Це богословське твердження розглядає церкву як творіння Духа, яке існує у світі як знак присутності спокутного правління Царства Божого; церква також слугує як передчуття есхатологічного майбутнього спокутного правління, що вже почалося, і водночас вона є інструментом під керівництвом Духа для того, щоб принести це спокутне правління у кожен аспект життя [18, р. 3].

За словами Л. Ньюбігіна, якщо розглядати церкву передусім як інструмент Божої рятівної місії у світі, то місія може бути справедливо названа основною ознакою самої природи церкви. Істинна церква – це церква в місії. Отож, церква, яка не є місією, це не тільки нездорова церква, а, на думку Л. Ньюбігіна, це не церква загалом [14, р. 163]. Місія – це не тільки те, чим церква займається, а й те, що творить церкву, визначає її сутність. Адже церква здійснює своє існування в «акті буття як носія спасіння для всього світу». Як зазначає американський місіолог Ед Стетзер, «богословська концепція *Missio Dei*, місії Бога, визнає, що Бог є Богом, Який посилає, і церква є посланою. Це найважливіша місія у Писанні. Ісус Христос є втіленням цієї місії, Святий Дух – сила цієї місії, церква є інструментом цієї місії, а культура становить контекст, у якому ця місія відбувається» [17, р. 73–94]. Е. Стетзер приходить до висновку, що «Бог

¹ Першим, хто використав термін «*missional*» у його сучасному розумінні, був Francis DuBose [4].

є місіонерським Богом у цій культурі та в кожній культурі. Його природа не змінюється залежно від місцеположення. Ось чому місіонерське ставлення повинно бути нормальним вираженням церкви у всі часи і у всіх місцях <...> Місія становить її фундаментальну ідентичність» [16, р. 27]. Основні результати місіонерської ідентичності церкви також розвиває місіолог Дж. Хансбергер: церква усвідомлює, що зміст її існування у тому, що вона була відправлена до світу; місіонерським пріоритетом церкви є створення справді християнської спільноти, що протистоїть уявленням і практикам навколишнього суспільства; євангеліє постійно формує церкву, щоб вона виражала свої твердження, обітниці й запрошення; церква пов'язує себе з навколишнім світом, як ближнім, так і далеким, як спільнота майбутнього правління Бога [8, р. 109].

У 1980–х рр. Британська рада церков доручила Л. Ньюбігіну планування національних конференцій на тему взаємодії християнства із сучасною західною культурою. Скориставшись нагодою, Л. Ньюбігін ініціював широке обговорення різних аспектів взаємостосунків євангелія і культури, результати якого стали відомі як «програма». Проблематика конференцій зазнала істотного впливу книг Л. Ньюбігіна, опублікованих у вказаний період. Це, зокрема: «Інший бік 1984: питання для церков» (1983), «Безумство для греків» (1986) та «Євангеліє у плюралістичному суспільстві» (1989). Основні теми кожної з цих книг відіграли важливу роль у формуванні британської «програми» і продовжують чинити вплив на розвиток сучасної місіології. В есе «Інший бік 1984: питання для церков», опублікованому для конференції Британської ради церков 1984 р., Л. Ньюбігін розвивав дві основні теми. По–перше, західна культура перебуває у глибокій кризі через те, що вона надто тісно зв'язала себе зі світоглядом Просвітництва та притаманною йому впевненістю у необмеженому прогресі науки і технології. Однак перехід світу до стадії, в якій домінують наука і технологія, не привів до створення раціонального й змістовного суспільного буття, а навпаки, викликав кризу сенсу і цілі, котрі можуть бути усунені лише шляхом серйозного поновлення і підтвердження віри. Друга тема стосується втрати церквою впливу на культуру. Згідно з Л. Ньюбігіном, голос церкви маргіналізувався значною мірою, тому що церква поступилася своїм місцем у громадській і приватній сферах. Л. Ньюбігін усвідомлює неможливість повернення церкви на позиції, які вона займала раніше, він вважає, що за сучасних умов віра повинна перебувати у постійному діалозі з іншими способами мислення. Це передбачає відкритість та здатність приймати критику. В умовах плюралізму «слухняне свідчення про Христа означає, що кожен раз, коли ми приходимо з іншою людиною (християнином чи ні) у присутність хреста, ми готові приймати критику і виправлення, щоб дізнатися, що наше християнство приховує реальність непокори за зовнішнім виглядом слухняності. Тому кожна зустріч із нехристиянським партнером із діалогу піддає ризику моє християнство» [15, р. 182].

У праці «Безумство для греків» Л. Ньюбігін здійснює аналіз головних рис сучасної західної культури. Він ставить питання: що означатиме справжня місіонерська зустріч євангелія і західної культури, яка фрагментує життя на штучні розбіжності між фактами і цінностями,

громадською та приватною сферами, особливостями та абсолютами? Л. Ньюбігін розглядає християнські претензії на істину в постійному діалозі з сучасними проблемами, створюючи напружену взаємодію між істиною Писання і твердженнями науки, політики й інституційної церкви. У кожному випадку він запитує: що церкві потрібно знати, робити і проголошувати в епоху постхристиянської культури?

Тему контекстуалізації євангелія у постмодерністській плюралістичній культурі Л. Ньюбігін продовжує у своїй найвідомішій книзі «Євангеліє у плюралістичному суспільстві». Він наголошує на необхідності формування євангелія з урахуванням панівних тенденцій існуючої культури і, водночас, наполягає, що євангеліє не може схвалити все, що у цій культурі відбувається. Під контекстуалізацією Л. Ньюбігін має на увазі не розрізнені хаотичні зусилля окремих християн, а бачить основу місії церкви. Описуючи спільноту християн як єдину «герменевтику євангелія», він підкреслює характер і цілі нової спільноти Божого народу. Як підкреслює теолог в іншій своїй книзі, саме спільнота послідовників Христа виступає єдиним свідком Бога у сучасному світі. На запитання: «Яким чином розповідь про створену Богом людину, про розп'ятого Спасителя, про воскресіння і нове творіння може стати вартою довіри тих, чия ментальна підготовка зумовила їх повірити, що реальний світ є світом, який може бути задовільно пояснений і обійтися без гіпотези Бога?» – Л. Ньюбігін відповідає так: «Я знаю тільки один ключ до розгадки відповіді на це питання, тільки одну реальну герменевтику євангелія – спільноту людей, які вірять Йому» [12].

Наголос на першорядній ролі спільноти, яка визнає Ісуса Господом, як герменевтичної спільноти та найповнішого виразу природи Царства Божого, є одним із найважливіших елементів місіологічного богослов'я Л. Ньюбігіна, що отримав широкий резонанс у постмодерністських богословів. В одній із своїх ранніх книг «Боже сімейство» (1953) він розцінює як факт невичерпного значення те, що Господь залишив після Себе не книгу, символ, систему думки або правило життя, але видиму спільноту, якій доручив всю справу спасіння. Подібні міркування містяться і в «Розкритті таємниці», основному тексті Л. Ньюбігіна, присвяченому тринітарному осмисленню місії. Головною турботою Ісуса, стверджує автор, було «привернення до себе живої спільноти чоловіків і жінок, які стануть свідками того, ким Він був і що Він звершив. Нова реальність, введена в історію, буде продовжуватися в ній у вигляді співтовариства, спільноти, а не у вигляді книги» [2, с. 64]. В житті цієї спільноти, що несе в собі смерть і воскресіння Ісуса, виявляється присутність Царства Божого, прихованого і явленого у події хреста. Таким чином, у концепції Л. Ньюбігіна церква, вибраний свідок, осмислюється як корпоративний носій присутності Царства, однак не в тріумфаторському або моралізаторському сенсі, а в сенсі місця присутності таємниці Царства, явленого в смерті і воскресінні Ісуса, місця прояву слави Бога, Його любові й могутності.

Із поширенням популярності ідей Л. Ньюбігіна і британської «програми» аналогічний місіологічний діалог розпочався і в США. Його основною інституційною формою в середині 1980–х рр. стала мережа «Євангеліє і наша культура». На початку 1990–х рр. під керівництвом Дж. Хансбергера мережа розпочала видання шоквар-

тального інформаційного бюлетеня, а також проведення щорічних консультацій. Основний вектор досліджень мережі полягав у соціокультурному аналізі північно-американського суспільства, богословському осмисленні євангелія в контексті сучасних суспільних викликів і пошуках шляхів оновлення церкви та її місіонерської ідентичності в існуючих умовах [9, р. 290]. У середині 1990-х рр. місійний рух у Сполучених Штатах почав набувати власних інституційних та ідейних виявів, своєрідною декларацією яких стала серія книг під загальною назвою «Євангеліє і наша культура».

До пошуку шляхів інкультурації християнства у постмодерністському середовищі долучився цілий ряд авторів, які за останнє десятиліття зробили значний внесок у місіонерський діалог. Одними з найбільш помітних були австралійці А. Хірш і М. Фрост. Їхньою першою спільною працею стала книга «Формуючи майбутнє», опублікована в 2003 р. [6]. Орієнтуючись на дванадцять ознак місійної церкви, вперше запропонованих мережею «Євангеліє і наша культура», А. Хірш і М. Фрост сформулювали три додаткових загальних принципи. Перший принцип проголошує інкарнаційну (від англ. incarnation – втілення) еклезіологію на противагу атракційній (від англ. attraction – залучення, притягання)¹. Під інкарнаційною еклезіологією мається на увазі відмова від ідеї створення сакрального простору, як місця зустрічі невіруючих людей із євангелієм. Натомість, місіонерська церква намагається проникнути у «шпарини» й «ущелини» суспільства для того, щоб бути Христом для тих, хто ще не знає Його. Згідно з другим принципом, у своїй духовності місіонерська церква є месіанською, а не дуалістичною, вона приймає світогляд Месії Ісуса, а не Римської імперії. Замість того, щоб трактувати світ як розділений на священну (релігійну) і профанну (нерелігійну) сфери, місійна церква бачить світ і місце Бога в ньому у більш цілісному й комплексному вимірі. А. Хірш і М. Фрост закликають церкву відмовитися від «суворого розмежування між священним та світським просторами у нашому світі» і визнати, що люди сьогодні шукають реляційних спільнот, які пропонують «відчуття приналежності, розширення прав і можливостей, а також відкуплення». Третій принцип стверджує, що місійна церква дотримується апостольського, а не ієрархічного стилю лідерства. Під апостольським мається на увазі такий стиль керівництва, який визнає п'ятигранну модель управління, яку розвивав апостол Павло (Еф. 6). Місіонерська церква відмовляється від традиційних ієрархічних підходів і приймає зразки біблійного горизонтального керівництва, що вивільняє дари євангелізації, апостольства і пророцтва, а також популярні в даний час дари пастирства та вчителства. А. Хірш і М. Фрост уважають, що місійний «геній» церкви може бути вивільнений лише за умови внесення кардинальних змін в основні сфери життя церкви, переосмислення таких фундаментальних питань, як еклезіологія, духовність і керівництво. Це передбачає повний відхід від способу мислення, успадкованого з

¹ Ідея «інкарнаціоналізму» є однією з ключових для місіонерських та виникаючих церков. У втіленні Божий Син став людською особистістю, ототожнивши Себе з людством у всіх вимірах його буття, щоб повернути людство до Бога. Християни повинні наслідувати Ісуса Христа, ототожнюючи себе зі світом, в якому вони живуть, заради його навернення.

часів домінування християнства, котрий, як згадувалося вище, був атракційним, дуалістичним та ієрархічним.

Ідеї А. Хірша і М. Фроста, особливо їхня критика інституційної церкви і її намагання зберегти вірність анахронічним і неієвним у плюралістичному суспільстві теоріям місіонерського служіння, здобули значну популярність. Проте навіть у постєвангельському таборі лунають критичні зауваження на їх адресу. Зокрема, Д. Фітч застерігає про небезпеку деєклезіологізації місії церкви, маючи на увазі загрозу відокремлення сучасної практики церкви від безперервної роботи Христа в історії, продовженої в історичних формах церкви [див.: 5]. Центральним завданням своєї книги «ReJesus» А. Хірш і М. Фрост бачать відновлення колишньої центральної ролі Ісуса в житті та місії народу Божого [7, р. 204]. На їхнє переконання, місія повинна передувати еклезіології, а христологія має передувати місіології. Для А. Хірша та М. Фроста ця фраза означає, що Христос має бути джерелом формування церкви у світі. Саме христологія стає джерелом місії, з якої народжується церква. Однак, як зауважує Д. Фітч, ця формула містить у собі потенціал для деєклезіологізації церкви. Імпліцитно в ній присутня ідея, згідно з якою будь-хто може зустріти Христа і пізнати Його за межами існуючих форм церкви. Наявні форми церкви, зокрема Євхаристія, проповідь і тлумачення Писання, духовні дари розглядаються як незначні та необов'язкові для місії, адже Ісус формує церкву безпосередньо у процесі місії. Отож, А. Хірш і М. Фрост повторюють своєрідну мантру богослов'я місіонерської церкви, за якою «не церква має місію принести Боже спасіння до світу, а місія належить Сину і Духу через Отця і включає церкву». Як зазначає Д. Фітч, не варто ставити під сумнів визначення церкви як продовження місії Бога у відправленні Сина. Але для А. Хірша і М. Фроста ця доктрина означає, що церква не переносить із собою жодної постійної форми від одного контексту до іншого. За словами А. Хірша, спочатку відбувається проникнення церкви до культурного контексту, її ототожнення з носіями культурної ідентичності. І тільки тоді, коли церква починає існувати в рамках культури, здійснюючи її відкуплення, вона отримує право набути певних форм церковного життя.

Вплив ідей «місіонерської церкви» на богослов'я та практику Виникаючої церкви є вагомим. Б. Макларен зараховує Д. Боша і Л. Ньюбігіна до складу авторів, які істотно вплинули на богослов'я церкви і місії у Виникаючій церкві. Зокрема, вчення Л. Ньюбігіна про зміст євангелія і його наслідки для відкуплення людства, його трактування істини, місіонерське розуміння природи церкви та її впливу на трансформацію культури значною мірою сформували богослов'я Виникаючої церкви [детальніше див.: 11, р. 253–271]. Твердження Л. Ньюбігіна про те, що християнство більше не є визначальним фактором світогляду західного суспільства, яке розглядає його як анахронічну і деструктивну силу, стало відправним пунктом для критики консервативного євангелізму. Виникаючі церкви відкрито зрікаються таких звичних практик, як вуличне проповідання, роздача біблійних трактатів, виголошення євангелізаційних проповідей, апологетика, що спирається на логічну аргументацію. Вважається, що ці практики не беруть до уваги зміщення західної суспільної свідомості від модерну до постмодерну, а тому є нездатними виступати

у роді ефективного посередника євангельської звістки. Крім цього, вони не враховують ключового аспекту проголошення євангелія в нових умовах – необхідності побудови глибоких стосунків.

Важливим вектором впливу ідей місіонерської церкви став заклик до необхідності контекстуалізації шляхів сповіщення і втілення євангелія. При цьому доречність і релевантність виступають не як самоцілі, а як результати місіонерської спрямованості церкви. Місія має бути контекстуалізованою до оточуючої культури, але її зміст не повинен визначатися культурою. З цієї причини Виникаючі церкви характеризуються відкритістю до культури, що базується на розумінні необхідності контекстуалізації й актуалізації Божої місії. Кестер Брєвін підкреслює, що Виникаюча церква буде характеризуватися відкритим, а не закритим системним підходом, вона «буде відкритою для навколишнього середовища, його сприйняття, відповіді на нього і, в свою чергу, його формування» [3, р. 156]. Виникаюча церква відкрита до культури задля місіонерської взаємодії з нею, її формування та перетворення. Інкарнаційне служіння Ісуса, Який увійшов в історичний, культурний та лінгвістичний контекст певного суспільства, стає визначальною моделлю контекстуалізації. Виникаюча церква наслідує Його приклад, будучи «відкритим місцем, повністю взаємодіючи з навколишнім середовищем, на території якого вона розміщується, сприймаючи його та відповідаючи на нього» [ibid., р. 105]. Пізнаючи навколишнє середовище, Виникаюча церква завжди прагне змінюватися, розвиватися й оновлюватися.

Необхідність контекстуалізації і втілення стосується усіх сфер суспільних стосунків, зокрема і політичної. Л. Ньюбігін визначає політичну безвідповідальність християн як акт віровідступництва. Він переконаний, що церква сьогодні не може скласти з себе відповідальність за суспільне життя країни і глобальне впорядкування промисловості й торгівлі в світлі християнської віри. Вкрай актуально, особливо для пострадянського євангельського протестантизму, звучить твердження Л. Ньюбігіна про те, що «навіть там, де церква становить крихітну меншість і позбавлена політичної влади, вона зобов'язана звертатися до органів влади громадянського співтовариства зі словом Божим» [13, р. 129]. Прихильники Виникаючої церкви беруть активну участь у громадському та політичному житті, закликаючи уряд дотримуватися справедливості, прагнути до миру, і забезпечувати догляд за малозабезпеченими членами суспільства. Виникаюча церква розглядає цей аспект служіння як пророчий голос. Брайан Уолш і Сільвія Кіісмаат пояснюють пророчий характер Виникаючої церкви у практичному та богословському значенні: «Коли держава функціонує як імперія <...> і якщо імперія розпалює війну, то християнська спільнота покликана бути свідком миру <...> Якщо імперія проводить соціальну політику, яка залишає бідних знедоленими, встановлює торгову політику, що узаконює несправедливі торгові практики, і приймає екологічне законодавство, котре дозволяє, щоб глобальне потепління залишалося безкарним, види вимирали із загрозливою швидкістю, наші водні шляхи ставали звалищами хімічних стічних вод, тоді християнські політики співчуття, доброти й лагідності любіють альтернативну політику і намагаються жити так, аби це відповідало цим основоположним християнським чеснотам» [19, р. 186–

87]. Таким чином, Б. Уолш і С. Кіісмаат підсумовують політичну етику Виникаючої церкви: активно лобювати зміни і забезпечувати альтернативну позицію.

Місіонерська спрямованість Виникаючої церкви включає в себе діяльну турботу про довкілля. З біблійної перспективи, «екологічна зламанисть корениться в людському гріху» [ibid., р. 195], тому місіонерське служіння церкви не може оминати екологічних викликів. Б. Уолш і С. Кіісмаат пишуть: «Наші відносини з левями, газелями, водно-болотними угіддями, озоновим шаром і садом на задньому дворі – тобто, наш режим екологічної співвіднесеності – це образ любові Божої, яка наповнює землю» [ibid., р. 196]. У відповідь на масштаб Божого відкуплення, яке охоплює все творіння, Виникаюча церква прагне з турботою ставитися до довкілля. Так, Майкл Фрост наголошує, що послідовники Ісуса повинні бути мотивовані любов'ю і вірою для догляду за землею. Для Виникаючої церкви земля – це не просто надокучливий чи ворожий секулярний простір, але божественне диво творіння, яке входить до Божого плану відкуплення.

Підсумовуючи, відзначимо, що основна ідея концепції «місіонерської церкви», основні положення якої запропонував Л. Ньюбігін, полягає в тому, що християнська місія розуміється не як один із багатьох видів діяльності церкви, а як фундаментальна причина її існування. Сама ж церква тлумачиться насамперед як місіонерська, орієнтована на зовнішній світ спільнота. Поява нових еклезіологічних ідей детермінована поступовим переходом до постхристиянської, неопоганської, плюралістичної стадії релігійності західного християнства. Початковим пунктом розуміння місії Л. Ньюбігіна є робота Триєдиного Бога у покликанні й посиланні церкви у світ для повної участі в Божій місії в світлі розуміння церкви як творіння Духа, яке існує у світі як знак присутності й інструмент очікуваного есхатологічного спокутного правління Царства Божого. Євангелістський теолог вважає спільноту християн єдиним свідком Бога у сучасному плюралістичному світі. Л. Ньюбігін у своєму місіологічному богослов'ї акцентує на першорядній ролі спільноти, що визнає Ісуса Господом, як герменевтичної спільноти і найповнішого виразу природи Царства Божого. Церква осмислюється як корпоративний носій присутності Царства, однак не в тріумфаторському чи моралізаторському сенсі, а як місце присутності таємниці Царства, явленого в смерті й воскресінні Ісуса, місце прояву слави Бога, Його любові й могутності. Свідченням популярності концепції «місіонерської церкви» у теології Виникаючої церкви є її активне інтерпретування в працях окремих впливових богословів, зокрема: Е. Стетзера, Дж. Хансбергера, А. Хірша та М. Фроста, Б. Уолша і С. Кіісмаат.

Список використаних джерел

1. Бош Д. Преобразования миссионерства / Д. Бош. – СПб.: Библия для всех, 1997. – 228 с. // Bosh D. Preobrazovaniia missionerstva / D. Bosh. – SPb.: Bibliia dl'a vsek, 1997. – 228 s.
2. Ньюбигин Л. Л. Раскрытие тайны. Введение в теологию миссии / Л. Л. Ньюбигин. – М.: Центр «Нарния», 2006. – 240 с. // Newbigin L. L. Raskrytie tainy. Vvedeniie v teologiiu missii / L. L. Newbigin. – M.: Tsentr «Narniia», 2006. – 240 s.
3. Brewin K. Signs of Emergence: A Vision for Church That Is Always Evolving / K. Brewin. – Grand Rapids: Baker Books, 2004. – 220 p.
4. DuBose F. God Who Sends / F. DuBose. – Nashville: Broadman Press, 1983. – 173 p.

5. Fitch D. The Emerging View of the Church in Society: Alan Hirsch/Michael Frost and the Danger of De-Ecclesiology / *Church in Mission* / D. Fitch // Reclaiming the Mission / David Fitch, July 6, 2010, available at: <http://www.reclaimingthemission.com/?p=1223>

6. Frost M. The Shaping of Things to Come: Innovation and Mission for the 21st-Century Church / M. Frost, A. Hirsch. – Peabody, MA: Hendrickson, 2003.

7. Hirsch A. ReJesus: A Wild Messiah for a Missional Church / A. Hirsch, M. Frost. – Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 2008.

8. Hunsberger G. R. Evangelical Conversion toward a Missional Ecclesiology / G. R. Hunsberger // *Evangelical Ecclesiology*, ed. John Stackhouse. – Baker, 2003.

9. Hunsberger G. The Church Between Gospel and Culture / G. Hunsberger, C. V. Gelder. – Grand Rapids: Eerdmans, 1996.

10. Moltmann J. The Church in the Power of the Spirit / J. Moltmann. – Minneapolis: Fortress Press, 1993.

11. Morrison J. D. «Teaching Them to Obey All Things in a Pluralistic Society: The «Open Secret» of the Gospel in the Thought and «Emergent» Influence of Lesslie Newbigin / J. D. Morrison // *The Evangelical quarterly* 84, no.3 (July 2012).

12. Newbigin L. A Word in Season: Perspectives on Christian World Missions / L. Newbigin. – Grand Rapids: Eerdmans, 1994. – 208 p.

13. Newbigin L. Foolishness of the Greeks / L. Newbigin. – Grand Rapids: Eerdmans, 1999. – 264 p.

14. Newbigin L. The Household of God / L. Newbigin. – New York: Friendship Press, 1954. – 152 p.

15. Newbigin L. The Open Secret: An Introduction to the Theology of Mission / L. Newbigin. – Grand Rapids: Eerdmans, 1995. – 527 p.

16. Stetzer E. Planting Missional Churches / E. Stetzer. – Nashville: Broadman and Holman, 2006. – 384 p.

17. Stetzer E. The Missional Nature of the Church and the Future of Southern Baptist Convention Churches / E. Stetzer // *The Mission of Today's Church: Baptist Leaders Look at Modern Faith Issues*, ed. R. Stanton Norman. – Nashville: B & H, 2007. – P.73–95.

18. Van Gelder C., ed. The Missional Church and Denominations: Helping Congregations Develop a Missional Identity / ed. C. Van Gelder. – Grand Rapids: Eerdmans, 2008.

19. Walsh B. J. Colossians Remixed: Subverting the Empire / B. J. Walsh, S. C. Keesmaat. – Downers Grove: InterVarsity Press, 2004. – 256 p.

Solovii R. P., *Candidate of Historical Sciences, Doctoral Candidate of theology at Evangelische Theologische Facultet (Leuven, Belgium), Dean of the Mastership Program of Lviv Divinity School of the Church of Christians of Evangelical Faith of Ukraine (Ukraine, Lviv), romansoloviy@e-aaa.info*

The concept of «Missional Church» in contemporary Protestant ecclesiology

The evangelical concept of «Missional Church», the basic postulates which is developed by L. Newbigin in the context of the cultural challenges of the postmodern is investigated. The Christian mission as a fundamental reason for the existence of the Church, which is interpreted as a missionary, outward-looking community is analyzed. Missiological writings by E. Stetzer, G. Hunsberger, M. Frost and A. Hirsch, B. J. Walsh and S. C. Keesmaat in the development of theology of Emerging Church are considered.

Keywords: «Missional Church», Christian mission, contemporary ecclesiology, Emerging church, postmodernism.

Соловий Р. П., кандидат исторических наук, докторант теологии в Evangelische Theologische Facultet (Leuven, Belgium), декан магистерской программы Львовской богословской семинарии Церкви христиан веры евангельской (Украина, Львов), romansoloviy@e-aaa.info

Концепция «миссионерской церкви» в современной протестантской экклезиологии

Исследуется евангелистская экклезиологическая концепция «миссионерской церкви», основные постулаты которой разработал Л. Ньюбинг в контексте культурного вызова постмодерна. Анализируется христианская миссия как фундаментальная причина существования церкви, которая осмысливается как миссионерская, ориентированное на внешний мир сообщество. Рассмотрены миссиологические труды Е. Стетзера, Дж. Хансбергера, А. Хириша и М. Фроста, Б. Уолша и С. Кисмаат в развитии теологии Появляющейся церкви.

Ключевые слова: «миссионерская церковь», христианская миссия, современная экклезиология, Появляющаяся церковь, постмодернизм.

* * *

УДК 27:111.32

Шаврина І. В., кандидат філософських наук, доцент кафедри релігієзнавства філософського факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), Shavrina_irina@ukr.net

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ Й ХРИСТІЯНСЬКІЙ РЕЛІГІЇ

Розглянуто антропологічну компоненту в філософії й християнстві. Аналізуються джерела християнської апологетики, її ставлення до язичництва, зокрема до культури Античності. Особлива увага приділяється дослідженню проблеми «Бог – людина» в апологетиці; природі людини; її можливостей для вибору істинного шляху життя й взаємовідносин «людина – Бог» у філософії.

Ключові слова: людина, антропологія, християнство, філософія, релігія, апологетика, Божественне, благодать, Одкровення, Бог, Ісус Христос, моральність.

Сьогодення України характеризується мінливістю процесів у багатьох сферах життя суспільства – в економічній, політичній, соціальній, культурній, релігійній і т.п. Людина розпочинає пошук основ буття, ґрунт власної життєдіяльності, те, що надає їй можливості для власного становлення та щасливого життя. Процеси, що відбуваються в сучасному світі, актуалізують проблему людини, перетворюють її в глобальну проблему науки. Всебічний аналіз людини передбачає формування не тільки універсальної системи знання про людину, але й створення історіографії всіх вчень і теорій про людину, які залишили свій відбиток у культурі людства, не зважаючи на ступінь їх раціональності або ірраціональності, реалізму або фантастичності. Це є важливим, зокрема, для дослідження релігійних учень про людину, багато з яких є приналежними не тільки минулому, але й сучасності. Сьогодення демонструє пошуки відповідей на такі питання: якою є людина? у чому сенс її життя? якими є причини для страждань людини? та ін. Одним із варіантів можливих відповідей на ці питання є християнська релігія, гуманістичні цінності й персоналістична спрямованість якої, багато в чому, визначили змістовні характеристики Європи і Америки; релігії, яка й дотепер є найголовнішою компонентою духовного життя мільйонів людей на планеті Земля. Все це породжує не тільки академічний, але й життєво-практичний інтерес до аналізу християнства, зокрема до його антропологічних засад.

Роль критерію та зразку забезпечив ранньохристиянським поглядам на людину постійний дослідницький інтерес, що знайшов своє висвітлення не тільки у церковній, але й в філософській літературі. Але звучання теми людини у християнській теології й філософії не було однаковим на різних етапах історичного руху людства. Так, головними темами Середньовіччя були теоцентризм і космоцентризм, наслідком повороту в філософії (XVIII–XIX ст.) була антропологізація й теології, й філософії. Антропологізація богослов'я і релігійної філософії означає, що людина та процеси її життєдіяльності постали головним об'єктом релігійного віддзеркалення, а в центрі його, замість теми «Бог і людина», з'явилась тема «людина і Бог».

Слід зазначити, що антропологізація, наприклад, православ'я – це процес, що відбувся у другій половині XIX – на початку XX ст. Антропологізація відбувалася в межах релігійної філософії та виявилася суміжною з поворотом російського богослов'я, який відбувся